

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Literature Review)

การศึกษาวิจัยเรื่อง การถ่ายทอดวัฒนธรรมการนับถือผีบรรพบุรุษของชาวมอญ (รามัญ) : กรณีศึกษาชุมชนชาวมอญบ้านคงคาเหนือ หมู่ที่ 3 ต.คลองตากคต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาลงพื้นที่ แนวคิด และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ของนักวิชาการและปราชญ์ ชุมชน ซึ่งได้ทำการศึกษาเอาไว้ โดยในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษา ทบทวนองค์ความรู้ ทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จากเอกสาร หนังสือ บทความทางวิชาการและสื่ออื่นที่ต่าง ๆ ของภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชน เพื่อทบทวนองค์ความรู้เดิมที่มีอยู่ซึ่งได้มีการศึกษาไว้ และ ข้อคิดเห็นของผู้ศึกษา ซึ่งท้ายสุดได้นำมาใช้ในการกำหนดเป็นกรอบแนวความคิดในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ โดยผู้ศึกษาได้นำมาประมวลในการนำเสนอตามลำดับ ดังนี้คือ

2.1 แนวคิดด้านวัฒนธรรม

2.2 แนวคิดวิญญานนิยม

2.3 แนวคิดการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม

2.4 แนวคิดการขัดเกลาทางสังคม

2.5 แนวคิดการจัดการความรู้

2.6 ทฤษฎีการสื่อสาร

2.7 ทฤษฎีบทบาท

2.1 แนวคิดด้านวัฒนธรรม (Culture)

วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มีอยู่ในระบบสังคมมนุษย์ทุกสังคม ตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันเนื่องจากมนุษย์จะต้องมีการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา ซึ่งอาจจำแนกได้เป็น ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคมและ มนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งการปฏิสัมพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นการเกี่ยวข้องโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ตาม ก็ย่อมมีเป้าหมายสุดท้ายก็คือเพื่อการที่จะทำให้ ผู้คนในสังคม ได้มีการดำรงชีวิตอย่างสงบสุข อย่างสอดคล้องต้องกัน กลไกหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ในการเชื่อมโยงช่องว่างที่อยู่กึ่งกลางระหว่างมนุษย์กับปัจจัยบริบทที่มาเกี่ยวข้องแวดล้อม ได้แก่ วัฒนธรรม และได้กลายเป็นกลไกหลักอันสำคัญอย่างหนึ่งของระบบสังคม ตลอดจนยังเป็น พฤติกรรมการเรียนรู้ร่วมกันของสังคม ซึ่งสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง เพื่อจุดหมาย

ของสังคมในการสนับสนุน การดำเนินชีวิตของบุคคลและระดับสังคม ทั้งในลักษณะปัจเจกและระดับกลุ่ม อันมีทิศทางนำไปสู่การปรับตัว การเจริญเติบโตและพัฒนาการของระบบสังคม ที่มีความเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลา

โดยระบบสังคมจะพยายามปกป้องวัฒนธรรมเหล่านี้ ให้เกิดความคงที่มั่นคงและต่อต้านการเปลี่ยนแปลง ที่จะเกิดขึ้นกับ วัฒนธรรมของสังคมนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นเสมือนวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ทั้งหมด ของคนกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่งที่ได้มีการประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา จนกลายเป็นวิวัฒนาการทางสังคม

ราชบัณฑิตยสถาน. (2542, น.1058) ได้ให้ความหมายของคำว่า วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทยวัฒนธรรมในการแต่งกาย, วิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน, วัฒนธรรมชาวเขา

จรัญ พรหมอยู่ . (2526, น. 89) กล่าวว่าวัฒนธรรม คือผลรวมของหลายสิ่งหลายอย่างซึ่งช่วยให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ประเภทอื่นๆ และอาจกล่าวได้ว่าช่วยให้มนุษย์มีพฤติกรรมสูงกว่าสัตว์อื่น ๆ ซึ่งได้ทำการสรุปคำจำกัดความในทางสังคมวิทยา ไว้โดยแบ่งเป็นสองช่วงระยะ คือ ช่วงแรกในอดีต วัฒนธรรมนั้น คือทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น ทั้งในด้านความรู้ ความเชื่อ กฎหมาย ธรรมเนียมประเพณี และสิ่งอื่นๆ ที่เป็นวัตถุสามารถจับแตะต้องได้ และเป็นมรดกตกทอดสืบต่อกันมา บางสิ่งบางอย่างที่ไม่เหมาะสมก็ปรับปรุงนำมาใช้ บางสิ่งบางอย่างก็สร้างขึ้นใหม่ และช่วงปัจจุบันวัฒนธรรม คือความรู้ ความเชื่อ และวิถีในการกระทำทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งมนุษย์ได้มีส่วนร่วมในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม และได้มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2536, น.3) กล่าวว่าวัฒนธรรม หมายถึงวิถีแห่งการดำรงชีพที่มนุษย์สร้างขึ้น ตามที่มนุษย์มีความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นทั้งระบบความรู้ ความคิด หรือความเชื่อ จนมีการยอมรับปฏิบัติกันมา เป็นวิธีการหรือแบบแผน และมีการอบรมและถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมา ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมของมนุษย์

ไทเลอร์ (Tylor) (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข,2536,น.3,กล่าวจาก ไทเลอร์) วัฒนธรรม คือผลรวมของบรรดาสิ่งต่างๆ ที่มีความสลับซับซ้อนที่ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี อุปนิสัย ตลอดจนพฤติกรรมอื่นๆ ที่มนุษย์แสดงออกในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม

สุพัทธา สุภาพ.(2549, น. 25-31)กล่าวว่าวัฒนธรรม(Culture) หมายถึงสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้น มิใช่สิ่งที่มนุษย์ทำตามสัญชาตญาณ อาจเป็นการประดิษฐ์วัตถุสิ่งของขึ้นใช้ หรืออาจเป็นการกำหนดพฤติกรรม และ/หรือความคิด ตลอดจนวิธีการหรือระบบการทำงาน ฉะนั้น

วัฒนธรรมก็คือระบบในสังคมมนุษย์ที่มนุษย์สร้างขึ้น มิใช่ระบบที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติตามสัญชาตญาณ

1. ในวิชาทางมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา วัฒนธรรมหมายถึงปรากฏการณ์ในชีวิตทางสังคมทั้งหมด ซึ่งไม่เพียงเป็นเรื่องของการผลิตทดแทนขึ้นใหม่และการคงไว้ของมนุษย์ ดังนั้น ประเพณี, นิสัยในการสมาคม, ข้อสังเกตทางศาสนา และความเชื่อที่เจาะจงบางอย่าง จึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม วัฒนธรรม มักถูกมองว่ามีบทบาทในการสร้างและรักษาไว้ ซึ่งระเบียบทางสังคม ขณะที่พวกนักมานุษยวิทยาโครงสร้างนิยม (structuralist) มองว่าวัฒนธรรมเป็นปมของสัญลักษณ์เป็นอันดับแรก และจึงมองถึงหน้าที่หรือบทบาทของมันเป็นอันดับรอง

2. ในความหมายทั่วไป หมายถึงขนบธรรมเนียมประเพณี นิสัยและทัศนคติ ซึ่งมีความหมายเกี่ยวกับการพักผ่อนหย่อนใจ (leisure) ความหมายในแง่นี้ มีการแบ่งเป็น วัฒนธรรมสูง (high culture) ซึ่งหมายถึงวัฒนธรรมที่ต้องการการศึกษาเรียนรู้ การฝึกฝน เช่น ศิลปะต่างๆ และ วัฒนธรรมต่ำ (low culture) ที่ใครก็เข้าถึงได้เช่นการเดินร่ำ, กิจกรรมบันเทิงและกีฬา ซึ่งมีจุดมุ่งหมายหลักอยู่ที่การพักผ่อน

ยศ สันตสมบัติ.(2544,น. 11-12) กล่าวว่าวัฒนธรรม เป็นระบบความเชื่อและค่านิยมทางสังคมซึ่งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์ โดยวัฒนธรรมก็คือกฎระเบียบหรือมาตรฐานของพฤติกรรมที่คนในสังคมให้การยอมรับ ในการกำหนดใช้เป็นบรรทัดฐานในการดำรงวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม โดยวัฒนธรรมได้มีลักษณะสากลที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญ ดังนี้คือ

1. วัฒนธรรมเป็นความคิดร่วม และค่านิยมทางสังคม เป็นตัวกำหนดมาตรฐานพฤติกรรมของมนุษย์
2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ได้ เกิดจากการสะสมความรู้จากสังคมหนึ่งๆ
3. วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจาก การที่มนุษย์ในสังคม ใช้ระบบสัญลักษณ์ในการสื่อความหมายระหว่างกันและกัน ในการดำรงวิถีชีวิตประจำวัน
4. วัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้ และภูมิปัญญา ในการตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของมนุษย์
5. วัฒนธรรมคือกระบวนการที่มนุษย์ กำหนดนิยามความหมายให้กับสิ่งมีชีวิตและสิ่งของต่าง ๆ ในบริบทแวดล้อมมนุษย์
6. วัฒนธรรม มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่เคยหยุดนิ่งนั่นคือการเป็นพลวัต ในลักษณะของการเกิดขึ้นใหม่ มีการตั้งดำรงอยู่กับการปรับตัวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และท้ายสุดวัฒนธรรมสามารถที่จะตายหรือสูญสิ้นไปได้

ณรงค์ เส็งประชา.(2541,น.46-49) กล่าวว่าวัฒนธรรม หมายถึงวิธีการดำเนินชีวิตแบบแผนแห่งพฤติกรรม และบรรดาผลงานทั้งมวลที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น ตลอดจนความคิด ความเชื่อและความรู้ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ เกิดจากการเรียนรู้ การสร้างสมของมนุษย์และสามารถถ่ายทอดกันได้จากสังคมหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่ง จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนรุ่นต่อไป โดยแบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ ได้แก่ สิ่งประดิษฐ์ซึ่งมนุษย์ได้คิดค้นสร้างขึ้น
2. วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ได้แก่ แบบแผนในการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อในการดำเนินชีวิตของประดิษฐ์และพฤติกรรมของมนุษย์

2.2 แนวคิดวิญญาณนิยม (Animism)

ความเชื่อว่ามีวิญญาณหรือผี ว่ามีอยู่จริงนั้น เป็นความเชื่อของมนุษย์ในสังคมโลกทุกสังคม ตั้งแต่ยุคบรรพกาลในอดีต ต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน ที่ยังคงมีอยู่ในระบบสังคมโลก และได้ก่อให้เกิดพิธีกรรมในรูปแบบต่างๆ ของแต่ละสังคม ในการติดต่อหรือเพื่อที่จะได้เข้าถึงซึ่งวิญญาณนั้น เพื่อเป้าหมายในการแสดงถึงเคารพ การอ่อนน้อมให้ช่วยเหลือปกป้องคุ้มครอง หรือเหตุผลต่างๆ ของแต่ละบุคคล เพื่อขอให้ตนเอง ครอบครัว และสังคม ได้มีความเป็นอยู่ที่สงบสุข โดยได้มีการศึกษา ไว้ดังนี้

ธนู แก้วโอภาส.(2542, น.30-32) ได้กล่าวว่า มนุษย์ในยุคบุพกาลในดินแดนต่างๆ ทั่วโลกโดยส่วนใหญ่แล้วมีความเชื่อว่า วิญญาณมีอยู่จริงและมีความเป็นอมตะ ซึ่งลัทธิความเชื่อวิญญาณนิยม ต่อมาได้พัฒนากลายเป็นรากฐานทางศาสนา ในการแพร่กระจายของวิญญาณนิยม นั้นได้ก่อให้เกิดความเชื่อตั้งแต่ อดีตในสังคมยุคเริ่มแรกสืบต่อมา จวบจนสังคมก้าวหน้าในปัจจุบันว่าวิญญาณนั้นมีทั้งที่ดีและชั่วร้าย ที่แฝงอยู่ในสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ภายหลังการตาย วิญญาณจะยังคงอยู่วนเวียนอยู่ในสถานที่เดิม หรือเดินทางไปยังสถานที่ถูกกำหนดไว้ และท้ายสุดเชื่อว่าวิญญาณจะกลับมาเกิดใหม่ จากความเชื่อเหล่านี้ ทำให้คนได้ค้นหาวิธีการต่างๆ ในการเข้าถึง โดยได้พัฒนาความซับซ้อนขึ้นมาในรูปแบบของเวทมนต์คาถาพิธีกรรมและความซับซ้อนของศาสนา ตลอดจนได้ก่อให้เกิดการสร้างความเกี่ยวพันในการเคารพต่อธรรมชาติ ลัทธิบูชาสัตว์ ลัทธิโทเทม และการบูชาวัตถุ

วิทยากร เชียงกุล. (2547,น.21,165) กล่าวว่า คติถือผีสางเทวดา, วิญญาณนิยม (Animism) มีความเชื่อว่ามีวิญญาณอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่างและเป็นตัวกำหนดการคงอยู่ในปรากฏการณ์แต่ละอย่าง คติถือผีสางเทวดาชนิดนี้ เป็นความเชื่อขั้นต่ำสุดในพัฒนาการของมนุษย์

ที่สะท้อนให้เห็นถึงความโง่เขลาและความไม่สามารถจะจัดการกับธรรมชาติได้ ซึ่งความเชื่อนี้ต่อมาได้พัฒนาเป็นศาสนาและเป็นลัทธิจิตนิยม และ ญาณนิยม (Mysticism) หมายถึง ทัศนะที่มีพื้นฐานอยู่บนความเชื่อในความเป็นไปได้ของการติดต่อสัมพันธ์ทางจิตวิญญาณ ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าหรือปรากฏการณ์นอกเหนือธรรมชาติอื่นๆ ศาสนาส่วนใหญ่จะมีธาตุของ mysticism แฝงอยู่ mysticism เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของจิตนิยม (idealism) ซึ่งขัดแย้งกับสสารนิยม (materialism) โดยสิ้นเชิง ในทัศนะของสสารนิยม มองว่า mysticism ได้กลายเป็นวิถีทางที่ชนชั้นที่ถูกขูดรีดใช้หลบหนีจากความทุกข์ยาก การเอาเปรียบ และการแสวงหาการปลดปล่อยประโลมและเรื่องอัศจรรย์จากโลกเหนือธรรมชาติ

ไฉน สนสกุล (2535) ได้ทำการศึกษาการอ้างชาติพันธุ์และการผสมกลมกลืนของชาวมอญบางชนชั้นมาก จังหวัดลพบุรี โดยศึกษาถึงการอ้างชาติพันธุ์และการผสมกลมกลืนของชาวมอญ กับการศึกษาวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวมอญบางชนชั้นมาก โดยพบว่าความเชื่อของคนไทยเชื้อสายมอญในการนับถือผี แบ่งออกเป็นสามประเภทคือผีประจำตระกูล, ผีโรงหรือผีบรรพบุรุษ (ฮะกา-กะลัก) ประเภทที่สองคือผีเรือน (กะลัก-ฮ้อย) และประเภทที่สามคือผีศาลเจ้า (ปะจู้) ซึ่งปัจจัยที่ก่อให้เกิดการสืบทอดการอ้างชาติพันธุ์ของชาวมอญ ได้แก่การที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษที่เป็นชาวมอญ ทำให้ตนเองมีความรู้สึกว่าเป็นมอญ และการใช้ภาษามอญในการสื่อสารระหว่างกัน เมื่ออยู่ในสังคมของชาวมอญ กับการมีวิถีปฏิบัติของพิธีกรรมในการนับถือผี ส่วนการผสมกลมกลืนของชาวมอญมาเป็นไทยนั้น พบว่าปัจจัยที่ส่งผลได้แก่ปัจจัยด้านการศึกษาด้านการประกอบอาชีพ ด้านการแต่งงาน ด้านการตั้งถิ่นฐานและการอพยพย้ายถิ่น

จากการทบทวนวรรณกรรมครั้งนี้พบว่า มีการศึกษาแยกในสองประเด็นหลัก คือการอ้างชาติพันธุ์ของชาวมอญกับการผสมกลมกลืนของชาวมอญเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย โดยการศึกษาถึงการอ้างชาติพันธุ์ของชาวมอญได้แบ่งออกเป็น องค์ย่อยจำนวนสี่ด้าน คือการที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษที่เป็นมอญนั้น ทำให้ตนเองมีความรู้สึกว่าเป็นคนมอญและก่อให้เกิดความผูกพันระหว่างกันทางสังคมของชุมชน ประการต่อมาคือภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร ซึ่งคนในชุมชนยังมีค่านิยมว่าเมื่อเกิดเป็นคนมอญก็ต้องพูดภาษามอญได้ ดังนั้นเมื่ออยู่ในกลุ่มสังคมของตนเองก็จะใช้ภาษามอญในการสื่อสาร แต่เมื่อต้องติดต่อกับสังคมภายนอกก็ใช้ภาษาไทย โดยพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนการใช้ภาษาได้ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับว่าจะต้องปฏิสัมพันธ์กับใครในสังคม ประการที่สามในด้านของความเชื่อนั้น ชุมชนมีความเชื่อหลักอยู่สองด้านคือ การนับถือศาสนาพุทธฝ่ายธรรมยุติ กับความเชื่อในเรื่องการนับถือผี แยกเป็นผีบรรพบุรุษ ผีเรือนและผีศาลเจ้า ประการสุดท้ายในด้านของขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งเกี่ยวเนื่องกับวงจรรอบในการดำรงวิถีชีวิต ซึ่งยังคงมีการถ่ายทอดกับดำรงรักษาไว้ แต่ก็มีปรับเปลี่ยนไปบ้าง ตามบริบทสภาพแวดล้อม

สังคม ส่วนการศึกษาในเรื่องการผสมกลมกลืนของชาวมอญมาเป็นไทยนั้น สิ่งที่ส่งผลต่อการผสมกลมกลืนมีเหตุมาจาก นโยบายของรัฐไทยที่มุ่งหวังและต้องการให้เกิดการผสมกลมกลืนของชาวมอญมาเป็นไทย ทั้งในด้านประชากรและวัฒนธรรมโดยใช้กลไกของกระบวนการทางกฎหมาย ค่านิยมและศาสนา ตลอดจน แนวทางในการพัฒนาประเทศที่มุ่งผลกระทบต่อกัน ซึ่งในการที่จะอ้างชาติพันธุ์และวัฒนธรรมของชาวมอญ ไว้ให้ได้คงรูปแบบดั้งเดิมเช่นในอดีตนั้นย่อมจะต้องประสบกับอุปสรรคเป็นอย่างมาก เนื่องจากสภาวะแรงต้านที่เกิดขึ้นจากแนวคิดในการผสมกลมกลืนของสังคมใหญ่แห่งรัฐ ทั้งในเชิงนโยบายและการพัฒนาตามระบบสังคมโลก จากเหตุปัจจัยนี้ชาวมอญและวัฒนธรรมของสังคมย่อย ย่อมถูกโน้มนำไปสู่การผสมกลมกลืนกลายเป็นคนไทยและการปรับใช้วิถีสังคมไทยมากขึ้นทุกขณะในอนาคต

บุบผา ดีสุข (2541) ได้ศึกษาสภาพสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของชุมชนไทยเชื้อสายมอญ กลุ่มแม่น้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี โดยศึกษาถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของครอบครัวและสังคม กับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม โดยพบว่าความเชื่อของคนไทยเชื้อสายมอญในอดีตนั้นมีสองลักษณะคือความเชื่อและศรัทธาในพุทธศาสนา กับความเชื่อในเรื่องผี (Animism) และสิ่งเหนือธรรมชาติ (Supernatural Being) ซึ่งคนมอญเรียกว่า “ผี” แบ่งออกได้สองประเภทคือผีประจำหมู่บ้านหรือผีกลางบ้าน กับผีบรรพบุรุษหรือผีประจำตระกูลหรือผีเรือน เรียกว่า “อะล็ก-เฮาะห์” ซึ่งคนไทยเชื้อสายมอญมีความเชื่อ ว่าบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วนั้น วิญญาณส่วนหนึ่งจะมาคอยดูแลคุ้มครองบุตรหลานให้อยู่ดีมีความสุข เมื่อเขาเหล่านั้นมีความประพฤติที่ดี มีเคารพนับถือผี ได้ทำการเลี้ยงผีถูกต้องตามกำหนดหรือได้ปฏิบัติตามกฎของแต่ละตระกูลผี และในทางกลับกันผีก็จะลงโทษเมื่อประพฤติไม่ดี ไม่เคารพนับถือผี ไม่ทำการเลี้ยงผีตามกำหนดหรือไม่ปฏิบัติตามกฎ โดยก่อให้เกิดการเจ็บป่วย เดือดร้อนและเป็นทุกข์แก่คนในตระกูลผีนั้นๆ โดยการสืบทอดผีเรือนหรือผีบรรพบุรุษ จะมีการสืบทอดทางสถาบันครอบครัว ซึ่งมีสื่อสัญลักษณ์ของผีเฉพาะตระกูลและพิธีกรรมเป็นกลไกในการถ่ายทอด ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้แก่ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ด้านจำนวนลักษณะทางประชากร ด้านเศรษฐกิจ ด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านการพัฒนาประเทศ ด้านสาธารณสุข ด้านสื่อสารคมนาคม ด้านการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม และการขาดการสืบทอดทางวัฒนธรรม ปัจจัยดังกล่าวมาส่งผลกระทบต่อ ความเชื่อในเรื่องผีหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ ให้ลดน้อยลงในคนรุ่นใหม่

จากการทบทวนวรรณกรรมครั้งนี้พบว่า ในการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมการนับถือผีบรรพบุรุษของคนไทยเชื้อสายมอญในชุมชนกลุ่มน้ำแม่กลอง นั้น เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมในระดับของสังคมย่อย ที่ได้มีการพัฒนาตัวเองอยู่ตลอดเวลาและวัฒนธรรมของชุมชน ได้ถูกกระทำ

จากระบบหลักของสังคมใหญ่ จนก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนและส่งผล ในเรื่องของระบบความคิด และความเชื่อ กับรูปแบบแห่งพฤติกรรมการดำรงวิถีชีวิตของชุมชน ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตาม กระแสวัฒนธรรมของสังคมใหญ่ อันมุ่งนำไปสู่ความทันสมัย โดยมีกลไกกระบวนการแพร่กระจาย ทางวัฒนธรรมของสังคมใหญ่ ที่มีอิทธิพลในการโน้มนำให้สังคมย่อยเกิดการคล้อยตาม จึง ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบการสื่อสารทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเป็นอย่างมาก ในส่วน ของกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมให้เกิดการสืบทอดแก่คนรุ่นหลังต่อไปในอนาคต

งามพิศ สัตย์สงวน (2545) ได้ทำการศึกษาสถาบันครอบครัว ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย ไช่ง ในกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาถึงโครงสร้างครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูบุตร การรักษา อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ที่มีผลกระทบต่อสถาบันครอบครัว ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยไช่ง โดยพบว่าลักษณะของครอบครัวเป็นครอบครัวขยาย ที่มีขนาดเล็กกว่า ในอดีต มีลักษณะการครองคู่แบบผัวเดียวเมียเดียว โดยสืบเชื้อสายทางฝ่ายชาย ๆ จึงมีสำคัญ กว่าฝ่ายหญิง หลังจากแต่งงานแล้วผู้หญิงจะไปอยู่อาศัยกับฝ่ายชาย และผู้ชายมีอำนาจใน ครัวเรือนมากกว่า ในการสืบทอดมรดกพบว่าสัดส่วนในการให้แก่บุตรชายมากกว่าบุตรหญิง การ แต่งงานพบว่าการเปลี่ยนแปลงในรุ่นหลาน เนื่องจากการที่ได้ไปศึกษาต่อ หรือไปประกอบอาชีพ ในสถานที่อื่นภายนอกชุมชน ทำให้มีโอกาสและมีอิสระในการเลือกคู่ครองเอง ส่วนปัจจัยที่ส่งผล ให้ครอบครัวไทยไช่งประสบความสำเร็จ คือการส่งเสริมการศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่เกิดขึ้นในชนชั้น กลางกับชั้นสูงของชุมชน ที่มีฐานะดี โดยใช้วิธีการเลี้ยงลูกแบบประชาธิปไตย กับตัวบุตรเองที่มี ความตั้งใจและสนใจในการศึกษา ในขณะที่ปัจจัยของครอบครัวที่ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจาก ครัวเรือนมีฐานะยากจน มีบุตรจำนวนมาก มีระดับการศึกษาที่น้อย โดยไม่มีค่านิยมในการส่งเสริม ในความสัมฤทธิ์ผล ทางการศึกษาให้แก่บุตรหลาน และมีวิธีการเลี้ยงดูบุตรปล่อยปละละเลย

ในกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม การนับถือผีบรรพบุรุษของคนไทยไช่ง ที่ยังคง รักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) ของตนเองไว้นั้น ปัจจัยที่สนับสนุนได้แก่ การปลูกฝังความคิดความเชื่อในเรื่องการนับถือผีเรือน โดยการใช้กลไกในด้านการจัดกระทำ ประเพณีและพิธีกรรมอย่างเคร่งครัด บนฐานแห่งความช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคมเครือญาติ ที่มี พื้นฐานร่วมในด้านชาติพันธุ์และระบบความเชื่อที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งก่อให้เกิดระบบความสัมพันธ์ซึ่ง กันและกัน อย่างเหนียวแน่น และความพยายามในการตอบโต้กระแสวัฒนธรรม จากภายนอกที่ เข้ามากระทบ โดยในส่วนของปัจจัยที่ส่งผลกระทบที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ กระบวนการติดต่อทางวัฒนธรรม (Acculturation) ในระยะแรกจนพัฒนากลายเป็นกระบวนการ ผสมผสานทางวัฒนธรรม (Assimilation) จากการศึกษาพบว่า มีองค์ประกอบย่อยที่ส่งผลกระทบ คือการคมนาคมที่ติดต่อเชื่อมโยงถึงกันกับสังคมภายนอก การสื่อสารมวลชนที่ทันสมัยรวดเร็ว

ระบบการศึกษาของรัฐ การใช้ภาษาหลักของสังคมใหญ่ การแต่งงานกับคนไทยหรือนอกชาติพันธุ์ ซึ่งปัจจัยย่อยเหล่านี้ ได้ส่งผลให้ชาวไทยโซ่งเกิดการยอมรับและการปรับตัวทางวัฒนธรรมของ คนไทยโซ่ง ให้สอดคล้องกับสังคมภายนอก ในด้านของความคิดความเชื่อและพฤติกรรมแห่งวิถี การปฏิบัติ จนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทางวัฒนธรรมของตนเองอันส่งผลต่อเชื่อมโยงถึงการ ถ่ายทอดทางวัฒนธรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมครั้งนี้พบว่า ในการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมการนับถือผี บรรพบุรุษของคนไทยโซ่ง ที่ยังคงธำรงอัตลักษณ์ของชุมชนไว้ได้อย่างต่อเนื่อง นั้น เกิดจากเหตุ ปัจจัยร่วมพื้นฐานทางสถาบันของสังคมใน ความเป็นชาติพันธุ์เดียวกันของคนในสังคมระดับ ครัวเรือน และสังคมระดับชุมชน ที่ยังคงให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วม กับการร่วมมือกันในการ สืบทอดวิถีวัฒนธรรมการนับถือผีบรรพบุรุษ โดยใช้สื่อพื้นบ้านหรือสื่อประเพณีเป็นกลไกหลัก ของ กระบวนการในการถ่ายทอดองค์ความรู้ และได้ช่วยสร้างความเข้าใจ ซึ่งกลไกนี้ช่วยก่อให้เกิด ประสพการณ์ตรง แก่คนรุ่นหลังที่จะได้พบเห็นรูปแบบ วิธีการที่แท้จริงชัดเจน ตลอดจนการเข้าไปมี ส่วนร่วมโดยตรง ถึงแม้ว่า คนไทยโซ่งจะพยายามที่จะรักษาอัตลักษณ์ของตนเองไว้ และช่วยกัน สร้างแรงต้านต่อกระแสสังคมโลก ที่หลังไหลเข้ามากกระทบเป็นอย่างมาก แต่ก็มีอาจต้านทานไว้ได้ ทั้งหมด วัฒนธรรมของคนไทยโซ่งจึงได้มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับสังคมภายนอก ทั้งในด้าน ระบบความคิดและรูปแบบแห่งพฤติกรรม จนเป็นเหตุปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทางด้านวัฒนธรรมและการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ผู้ศึกษามีความเห็นสอดคล้องในประเด็น ของ การความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของระบบสังคมย่อย นั้น ชุมชนของระบบสังคมย่อยทุกสังคม ควร ที่จะพัฒนากลไกด้านสื่อประเพณีและการจัดพิธีกรรมของแต่ละชนชาติพันธุ์ ให้มีประสิทธิภาพ และเป็นระบบ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและการทรงคุณค่าไว้ พร้อมกับการสร้างความเชื่อมั่นให้ เกิดขึ้นแก่คนรุ่นหลัง ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

กาญจนา ชินนาค (2543) ได้ทำการศึกษา ประเพณีและพิธีกรรมการรำผีมอญบ้านวัด เกาะ ตำบลสร้อยฟ้า อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่า ชาวมอญบ้านวัดเกาะมีความเชื่อใน เรื่องการนับถือผีและการจัดพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผี โดยได้จัดจำแนกผีออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ผีเรือน หรือ “อะหลกหัย” ผีเจ้าพ่อเจ้าแม่ หรือ “ปะจู้ตันเจ้าะ” ผีธรรมชาติ และผีร้าย ผีที่มีความ สำคัญและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวมอญ มีอยู่สองอย่างคือผีเจ้าพ่อเจ้าแม่ “ปะจู้ ตันเจ้าะ” หรือผีประจำหมู่บ้าน เป็นผีระดับชุมชน เนื่องจากทำหน้าที่ในการดูแลคุ้มครอง และเชื่อม ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มระดับหมู่บ้าน กับผีบรรพบุรุษหรือผีเรือนซึ่งเป็นผีในระดับกลุ่ม เพราะ เป็นผีที่มีบทบาทเกี่ยวข้องต่อกลุ่มเครือญาติของแต่ละสายตระกูล โดยทำหน้าที่ดูแลคุ้มครอง ลูกหลานให้อยู่ดีมีสุข แต่ถ้าลูกหลานในตระกูลคนใดทำผิดก็จะลงโทษ

ในการสืบทอดฝีมือบรรพบุรุษกับกระบวนการถ่ายทอด ที่พบในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ สถานภาพทางสังคมที่ได้รับมาหรือติดตัวมาโดยกำเนิดจากการมีบรรพบุรุษที่มีเชื้อสายเป็นชาวมอญ ซึ่งการสืบทอดฝีมือบรรพบุรุษจะสืบทอดผ่านทางฝ่ายชาย ซึ่งจะต้องศึกษาและมีความรู้ในเรื่อง ฝีมือ ข้อกำหนด ข้อห้าม ข้อปฏิบัติและเป็นเสาหลักของตระกูลในการจัดการด้านพิธีกรรม ส่วนฝ่ายหญิงเมื่อแต่งงานแล้วก็จะขาดจากผีเดิม ดังนั้น จะเห็นได้ว่าบุตรชาย หรือ “ต้นผี” จึงเป็นผู้ที่มีสถานภาพที่ติดตัวมาโดยกำเนิด โดยเป็นเงื่อนไขทางชีวภาพ อันก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ต้องปฏิบัติตามมาคือ บทบาท (Role) และหน้าที่ (Function) โดยต้องประพฤติตนให้สอดคล้องกับสถานภาพของตนเอง ดังนั้น บุตรชายจึงเป็นผู้ที่สำคัญที่สุดของครัวเรือน ในการรับและการถ่ายทอดวัฒนธรรมการถือผีบรรพบุรุษของชาวมอญ ผู้รุ่นลูกหลาน ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์อันดีที่เชื่อมโยงระหว่างกันและกันของสมาชิกภายในตระกูลผีเดียวกัน

จากการทบทวนวรรณกรรมครั้งนี้พบว่า ชุมชนชาวมอญที่ทำการศึกษานั้น มีความเชื่อและนับถือในเรื่องของวิญญาณนิยม ควบคู่กับการนับถือพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินวิถีชีวิต โดยในด้านของวิถีวัฒนธรรมการนับถือผีบรรพบุรุษของชนชาวมอญในชุมชน ยังคงมีการสืบทอดผ่านระบบโครงสร้างของสถาบันทางสังคมคือครัวเรือนเป็นหลัก โดยที่ครัวเรือนนั้นนอกจากทำหน้าที่หลักในการผลิตประชากรให้กับสังคมแล้ว ยังก่อให้เกิดสถานภาพที่ติดตัวมาแก่คนรุ่นหลัง ที่เกิดใหม่บนฐานแห่งชาติพันธุ์ของเชื้อสายชาวมอญ ด้วยเหตุแห่งสถานภาพนี้เอง ที่นำมาซึ่งบทบาทและหน้าที่ในการสืบทอดการนับถือผีบรรพบุรุษ ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเห็นสอดคล้องในข้อที่ค้นพบจากการศึกษาครั้งนี้ว่าสถานภาพของบุคคลที่ติดตัวมาแต่กำเนิดนั้น ก่อให้เกิดบทบาทและหน้าที่ที่ติดตัวมา ซึ่งบุคคลผู้นั้นจะต้องมีพันธะทางสังคมที่ถูกคาดหวังไว้ และต้องปฏิบัติตามบรรทัดฐานของกลุ่ม ในการสืบทอดการนับถือผีบรรพบุรุษของชนชาวมอญ โดยมีกลไกด้านพิธีกรรม เป็นเครื่องมือหลักในการขับเคลื่อนให้เกิดการสืบสานขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง

ศิริรัตน์ แอดสกุล(2542) ได้ทำการศึกษาถึง การธำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวมอญบ้านม่วง ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยศึกษาการสืบทอดหรือการถ่ายทอดวัฒนธรรม จากรุ่นบรรพบุรุษสู่รุ่นลูกหลาน ในด้านการสืบทอดบรรพบุรุษที่เป็นมอญ ภาษา ศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งผลที่ได้จากการถ่ายทอดวัฒนธรรม นั้นก่อให้เกิดการรักษาโรคทางวัฒนธรรม จากรุ่นบรรพบุรุษสู่รุ่นลูกหลานให้คงอยู่สืบไป และทำให้เกิดการสร้างความเป็นปึกแผ่น กับความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเกิดขึ้นในสังคมชาวมอญ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็นสองระดับคือในระดับชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ของสังคมชาวมอญ และในระดับย่อยรองลงมาคือ สังคมเครือข่ายของแต่ละตระกูล

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ช่วยให้เกิดการอ้างเอกลักษณ์ ทางวัฒนธรรมของชาวมอญ มีดังนี้คือประการแรก การที่มีบรรพบุรุษที่เป็นคนมอญสืบทอดมาหลายชั่วอายุคน และการที่ได้ตั้งถิ่นฐานในถิ่นเดิมอย่างต่อเนื่องยาวนานจึงก่อให้เกิดความผูกพัน และสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นแก่ชาวมอญอยู่ตลอดเวลา ประการที่สอง ภาษาามอญที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างกันและกัน ในชีวิตประจำวันของชาวมอญ ภายในชุมชนและระหว่างอยู่ภายนอกชุมชน เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นชาติพันธุ์เดียวกันของกลุ่มชาวมอญ ประการที่สามด้านการศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อ พบว่าชาวมอญทั้งหมดนับถือพุทธศาสนาและการนับถือผี ซึ่งเกี่ยวเนื่องและผูกพันกับการดำรงวิถีชีวิตประจำวัน ตลอดจนแสดงให้เห็นว่าเป็นคนในกลุ่มสังคมเดียวกัน และสุดท้ายด้านขนบธรรมเนียมประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงรูปแบบวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในวงรอบชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตายนั้น ได้มีการยึดถือรูปแบบดั้งเดิมที่ยังคงเอกลักษณ์ไว้ ถึงแม้ว่าจะมีการปรับเปลี่ยนไปบ้างตามสภาพสังคม แต่ในหลักคิดหรือความเชื่อของชุมชนยังคงมุ่งสู่จุดประสงค์หลัก และให้ความสำคัญตามนัยแห่งความหมาย ที่บรรพชนได้ยึดถือและปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา

ผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบและก่อให้เกิดการสูญเสียเอกลักษณ์ ทางวัฒนธรรมของชาวมอญ เนื่องจากสาเหตุประการแรกคือ กระบวนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมต่อมาคือ นโยบายการพัฒนาประเทศที่มุ่งไปสู่ความทันสมัย ตามแบบประเทศที่พัฒนาแล้วตามสังคมตะวันตก ประการที่สามคือการตั้งถิ่นฐานและการอพยพย้ายถิ่น เนื่องจากการต้องเดินทางไปประกอบอาชีพ ศึกษาเล่าเรียน และการแต่งงานที่มีความสัมพันธ์กับคนไทยมากขึ้นในระบบสังคมใหญ่ จึงทำให้มีความจำเป็น ที่จะต้องมีการปรับตัวและรับเอาวัฒนธรรมของไทย มาใช้ในสังคมชาวมอญเพิ่มมากขึ้น จนเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมครั้งนี้พบว่า กลไกหรือเครื่องมือ ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นบรรพบุรุษสู่รุ่นลูกหลาน ได้มาจากทุนทางสังคมของชุมชนที่มีอยู่ภายในระบบสังคม คือการสืบทอดเชื้อสายบรรพบุรุษที่เป็นมอญ ภาษา ศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณี ที่ส่งผ่านระบบสถาบันทางสังคมในระดับครัวเรือนกับระดับชุมชน และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม จนก่อให้เกิดปรากฏการณ์การผสมผสานทางวัฒนธรรมได้แก่ นโยบายของรัฐ ความทันสมัย เครือข่ายสังคมโลกและการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

อำพร ขุนเนียม (2546) ได้ทำการศึกษาพิธีกรรมและประเพณี ของชาวไทยยวนบ้านท่าเสา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยพบว่าพิธีกรรมและประเพณี ที่มีอิทธิพลเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไทยยวน นั้นมีที่มาจากความเชื่อทางพุทธศาสนากับความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ ที่ผสมผสานเข้าด้วยกัน โดยเชื่อว่าบรรพบุรุษของตนนั้นสืบเชื้อสายมาจากปู่แสนย่าแสนไล่ หรือ “ปู่แสนย่าเถน” และนับสืบต่อเนื่องมายังปู่ ย่า ตา ทวด จวบจนถึงบิดามารดาของตน

ซึ่งเมื่อตายไปแล้ว ซึ่งจะเรียกว่า “ผีบรรพบุรุษ” โดยที่ลูกหลานซึ่งมีชีวิตอยู่เชื่อว่าวิญญาณของผีบรรพบุรุษ ยังคงวนเวียนอาศัยที่บ้านเรือนตามเดิม กับทั้งคอยรักษาคุ่มครองลูกหลานในครัวเรือน และชุมชน ชาวไทยยวนบ้านท่าเสาเรียกผีบรรพบุรุษของตนเองว่า “ผีปู่ย่า” และจากความสำนึกในบุญคุณแห่งบรรพบุรุษกับการแสดงถึงความกตัญญูทดแทน จึงได้เกิดพิธีกรรมที่สำคัญคือพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ย่า พิธีกรรมเลี้ยงปาง และรวมถึงพิธีกรรม การทำบุญกลางบ้านของชุมชน ซึ่งเป็นความเชื่อในเรื่องการนับถือผี อีกประเภทหนึ่งที่เรียกว่า “ผีหมู่บ้าน” ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้ ก่อให้เกิดเป็นความสัมพันธ์ชนิดเครือข่ายสังคมขนาดใหญ่และการจัดระเบียบทางสังคมขึ้นในสังคมชนบท ทั้งยังก่อให้เกิดสถานภาพและบทบาทแก่ชายหญิงโดยฝ่ายแม่หรือฝ่ายหญิงเรียกว่า “กำลังผี” ในขณะที่ฝ่ายชายมีบทบาทในการเป็นผู้นำทางการ และมีบทบาทที่สำคัญทางด้านศาสนา ส่วนผู้หญิงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสืบทอดการนับถือผีที่ส่งผ่านทางฝ่ายหญิง รวมถึงการเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมดั้งเดิมของหมู่บ้าน พิธีกรรมเหล่านี้ชาวไทยยวนได้ยึดถือและปฏิบัติติดต่อกันมานานจนกลายเป็นประเพณี ซึ่งในบางส่วน ก็ได้มีการผสมผสานกับวัฒนธรรมของภาคกลาง แต่ก็ยังคงมีประเพณีในส่วนที่ยังดำรงเอกลักษณ์ที่โดดเด่น อันแตกต่างไปจากวัฒนธรรมภาคกลางไว้ได้ ผลจากการศึกษาพบว่า

1. กระบวนการเปลี่ยนแปลงประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อจะเกิดในกลุ่มคน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มคนชราที่ยังยึดถือความเชื่อเดิมตลอดจนวิถีการปฏิบัติที่ยังคงรูปแบบไว้ตามแบบเดิม กลุ่มที่สองกลุ่มวัยกลางคน ที่ยังคงยึดถือความเชื่อและแนวปฏิบัติเดิม โดยพยายามที่จะอนุรักษ์ให้คงรูปแบบเดิมแต่ก็สามารถที่จะยอมรับและปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมในส่วนล้าสมัยไปแล้ว ให้เกิดความเหมาะสมกับบริบทสภาพแวดล้อมกับยุคสมัย และกลุ่มสุดท้ายกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งมีแนวความคิดคล้ายกับกลุ่มวัยกลางคนแต่มีความรุนแรงกว่าถึงขั้นต่อต้าน แสดงการขัดขึ้นไม่ยอมรับในประเพณีหรือพิธีกรรมเดิม ที่ตนเห็นว่าไร้เหตุผลและเก่าคร่ำครึ ซึ่งเป็นผลมาจากการไม่เข้าใจถึงแก่นแท้หรือัยความหมายอันแฝงเร้นอยู่ภายในประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนชาวไทยยวน

2. ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ มาจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ประชากร เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการปรับเปลี่ยนสังคมไปสู่ความทันสมัย ความเป็นสังคมเมือง

จากการทบทวนวรรณกรรมครั้งนี้พบว่า กลไกในการถ่ายทอดวัฒนธรรม ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษที่ส่งผ่านไปยังรุ่นลูกหลาน นั้น ปัจจัยที่ส่งเสริมมาจากความเชื่อ ในเรื่องของการมีอยู่ของวิญญาณของบรรพบุรุษภายหลังการตายและขนบธรรมเนียมประเพณี ที่ส่งเสริมหลักการเคารพผู้อาวุโส และกิจกรรมด้านพิธีกรรมที่เป็นเสมือนเครื่องมือ ที่คอยหนุนเนื่องให้เกิดการปฏิบัติ อันเป็นการรองรับระบบความคิด ให้เกิดการทรงคุณค่าน่าเชื่อถือมากขึ้น จนกลายเป็นบรรทัดฐานของ

ชุมชน และสังคมที่กำหนดเอาไว้ โดยที่ปัจจัยที่ส่งผลกระทบ ต่อการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม คือ การปรับเปลี่ยนตนเองไปสู่ความทันสมัยตามสังคมตะวันตก และการเปลี่ยนรูปแบบวิถีการดำรงชีวิต ไปเป็นแบบวิถีของสังคมเมือง

สมหมาย ชินนาค (2539) ได้ทำการศึกษา ฝีปะกำ : คติความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษของชาวไทย-กวย (ส่วย) เลี้ยวช้าง จังหวัดสุรินทร์ โดยความเชื่อชาวไทย-กวย ในการนับถือผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติมีดังนี้คือ ความเชื่อเรื่องผีประจำหมู่บ้านหรือผีปูด้า สองความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อวังตะลุหรือวังทะลุ สามความเชื่อเรื่องผีเรือน สี่ความเชื่อเรื่องแม่ดหรือมด ห้าความเชื่อเรื่องผีปอบหรือมนะ หกความเชื่อเรื่องผีปะกำหรือผีบรรพบุรุษ และสุดท้ายความเชื่อเรื่องเสน่ห์ยาแฝดและเครื่องรางของขลัง ความเชื่อของชาวกวยเลี้ยวช้าง ในเรื่อง“ ฝีปะกำ” ก็คือผีบรรพบุรุษของตระกูลที่สถิตอยู่ในหนังปะกำซึ่งเป็นเชือกหรือบ่วงบาตที่ใช้ในการคล้องช้าง ซึ่งทำมาจากหนังควายแล้วนำไปเข้าพิธีเพื่อเชิญวิญญาณของบรรพบุรุษ ที่เคยเป็นหมอช้าง และ“พระครู” หรือ หมอช้างที่มีความรู้ในการคล้องช้าง ซึ่งผู้เลี้ยวช้างนับถือว่าเป็นบรมครูให้เข้าสถิตอยู่ในเชือกนั้น แล้วนำไปตึงเก็บไว้ในโรงเก็บหนังปะกำหรือศาลปะกำ ดังนั้นชาวกวยเลี้ยวช้างและสมาชิกในครอบครัวทุกคนจึงต้องเคารพนับถือ ดูแลเก็บรักษาหนังปะกำอย่างดี ตลอดจนทำพิธีบูชาเช่นไหว้เพื่อให้ผีบรรพบุรุษพึงพอใจ เพื่อที่จะได้คอยดูแลคุ้มครอง ช้าง เจ้าของช้าง ตลอดจนสมาชิกในครอบครัวและสายตระกูลให้บังเกิดโชคดี มีความอุดมสมบูรณ์ แต่ในทางกลับกัน ก็จะมีโทษให้เกิดโชคร้ายหรือเกิดการเจ็บป่วยได้ ถ้าเกิดการ “ผิดฝีปะกำ” เนื่องจากการละเลย ไม่เอาใจใส่หรือไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ว่าให้กระทำหรือข้อที่พึงละเว้น

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงคติความเชื่อเรื่องฝีปะกำ ได้แก่

1. การลดลงด้านปริมาณและคุณภาพของพิธีกรรม ได้แก่การเลิกประกอบพิธีกรรมบาง อย่างลง กับการลดลงของความยิ่งใหญ่และความศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรมจากเดิมที่เคยมี ซึ่งได้จัดกระทำพิธีกรรมในลักษณะภาพรวมพร้อมเพรียงกันทั้งชุมชนมาเป็นแบบต่างตระกูลต่างทำ
2. การขาดแคลนบุคลากร ได้แก่การลดลงของจำนวนหมอช้าง และผู้ประกอบพิธีกรรมโดยเฉพาะผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ และรอบรู้ในทุกด้านของพิธีกรรมที่เกี่ยวกับฝีปะกำ
3. ปัจจัยด้านภาษา ได้แก่การเลือนหายไปของภาษาฝืหรือภาษาปะกำ ซึ่งเป็นภาษาเฉพาะถิ่นที่ใช้เฉพาะในการสื่อความหมายระหว่างชนเผ่าเดียวกันของชาวกวยเลี้ยวช้าง ในช่วงออกไปคล้องช้าง หรือเรียกว่าช่วง “ถือปะกำหรือเข้ากรรม”

4. ปัจจัยด้านแนวนโยบายของรัฐ ในการอนุรักษ์สัตว์ป่าและสภาพปัญหาแนวเขตแดนระหว่างรัฐ ได้ก่อให้เกิดการลดลงของจำนวนช้าง ทั้งยังทำให้ชุมชนต้องยุติประเพณีการคล้องช้างป่าจึงส่งผลกระทบโดยตรงเชื้อเรื่องผีปะก่า ดังข้อเท็จจริงที่ได้รับการยืนยันแล้วว่า “ความยิ่งใหญ่ ความศักดิ์สิทธิ์ของผีปะก่า ต้องควบคู่กับช้าง”

จากการทบทวนวรรณกรรมครั้งนี้ พบว่าพิธีกรรมที่ถูกจัดกระทำ ในการนับถือผีบรรพบุรุษของตระกูลของชาวไทย-กวย(ส่วย) เป็นการตอบสนองความต้องการทางสังคม ในสองระดับคือระดับสถาบันครอบครัวที่มุ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องซึ่งกันและกัน ตามระบบอาวุโสในสายตระกูล กับการตอบสนองในระดับปัจเจกชน ที่ได้กระทำเพื่อทดแทนหรือแก้ไข ในการที่ตนเองได้กระทำผิดต่อบรรพบุรุษสังคมของชาวไทย-กวย (ส่วย) หรือในกรณีอื่นที่ตนเองคาดหวังไว้ โดยมุ่งขอรับการช่วยเหลือจากสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังนั้น พิธีกรรมที่ปัจเจกชน หรือครัวเรือนได้กระทำสืบทอดต่อเนื่องกันมาตั้งแต่อดีต จึงเป็นกลไกของสืบทอดการนับถือผีบรรพบุรุษ ซึ่งในปัจจุบัน ปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลกระทบ คือปัจจัยจากแนวคิดระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ที่รัฐส่งเสริมและกำหนดเป็นนโยบายออกมา ได้ส่งผลโดยตรงต่อชุมชน ในอันที่ทำให้ความหมายโดยนัยยะของพิธีกรรมที่แฝงอยู่ในระบบสื่อ ที่มีการสื่อสารระหว่างกันและกันในระดับปัจเจกกับระดับสังคม ถูกแปรเปลี่ยนความหมายไป และได้ส่งผลต่อระบบในการจัดหารายได้ของรัฐ และปัจจัยอุปสรรคอีกประการหนึ่งที่เกิดจากสภาพภายในของชุมชนเองคือ สถาบันในระดับสังคมชุมชน ที่ไม่สามารถผลิตบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะให้เกิดการต่อเนื่องระหว่างรุ่นต่อรุ่นได้

2.3 แนวคิดการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม

การถ่ายทอดวัฒนธรรม เป็นกระบวนการที่มนุษย์ได้คิดและสร้างขึ้นมาอย่างเป็นระบบ ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการส่งผ่านองค์ความรู้ ทั้งในด้านของความเชื่อในด้านต่างๆ และสิ่งที่เป็นวัตถุ ไปยังชนรุ่นลูกรุ่นหลาน ได้ศึกษาเรียนรู้ให้เข้าใจ และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมในกาลและโอกาสต่างๆ กับระบบสังคม ที่ตนเองได้เข้าไปปฏิสัมพันธ์ด้วย

งามพิศ สัตย์สงวน. (2538, น.32) กล่าวว่า การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม คือการที่วัฒนธรรมซึ่งเป็นมรดกทางสังคม ที่เกิดจากการเรียนรู้ จะถูกถ่ายทอดจากคนในชั่วชีวิตหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยวิธีการสื่อสารจากภาษาพูด การเขียน หรืออาจใช้วิธีอื่น ๆ ที่เหมาะสมตามยุคสมัยของแต่ละสังคม เพื่อทำให้ความคิด ความเชื่อ ถูกถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งได้ และ

การถ่ายทอดทางสังคมที่เกิดจากความไม่รู้ตัว เช่น พฤติกรรมการสังเกตและการเลียนแบบโดยการกระทำตาม

สุพัตรา สุภาพ. (2549, น.25-31) ได้กล่าวไว้ว่า การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม คือการสอนให้คนรุ่นหลังรู้ถึงระบบสัญลักษณ์ของสังคม ซึ่งเคยได้มีการตกลงกันว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง โดยจากการที่มนุษย์ในสังคมหนึ่งๆ จะต้องทำการเรียนรู้ระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อถือเป็นหลักแกนกลาง ในการประพฤติปฏิบัติ ได้แก่ บรรทัดฐานทางสังคม ค่านิยม ความเชื่อ และการประดิษฐ์สิ่งต่างๆ ที่ใช้ในการดำรงชีวิต ซึ่งสิ่งเหล่านี้ สมาชิกส่วนใหญ่ในสังคมเห็นว่าคุณต้องดีงาม และได้ยึดถือเป็นกรอบในการประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่มนุษย์จะต้องเรียนรู้ และทั้งจะต้องมีการถ่ายทอดส่งต่อกันไปคนรุ่นหลัง ซึ่งการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม สามารถแบ่งออกได้สองลักษณะใหญ่ๆ ได้แก่ การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมในสังคมเดียวกัน คือการสืบทอดวัฒนธรรมในแนวตั้งจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เช่น ในกระบวนการเรียนรู้ที่พ่อแม่อบรมสั่งสอนลูก กับ การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมจาก สังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง ซึ่งเป็นการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมในแนวนอนคือ การที่สังคมหนึ่งยอมรับวัฒนธรรมของสังคมอื่น โดยที่ฝ่ายรับวัฒนธรรมใหม่ได้ละทิ้งวัฒนธรรมของตัวเองบางส่วน และทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมจนทำให้สูญเสียเอกลักษณ์เดิมไป ดังนั้น ผลของการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไปได้บ้างตามกาลเวลา แต่ค่านิยมและหลักใหญ่ที่ใช้เป็นกฎเกณฑ์ของสังคม ยังคงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลงไป

2.4 แนวคิดการขัดเกลาทางสังคม

ซึ่งเป็นกรอบในการอธิบายถึงกระบวนการในการสืบทอดวัฒนธรรมและการส่งต่อระหว่างคนรุ่นหนึ่งกับคนอีกรุ่นหนึ่งของระบบสังคมมนุษย์ ตั้งแต่วัยของเด็กจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งมีภาษาเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร แปลความหมายให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ตลอดจนมีการใช้ภาษาในการสะสมความรู้ ประสบการณ์ ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้คำอธิบาย ดังนี้

งามพิศ สัตย์สงวน (2545, น.31) ได้ให้ความหมายการขัดเกลาทางสังคมหรือการเรียนรู้วัฒนธรรม (Enculturation) คือการเรียนรู้วัฒนธรรมตลอดชีวิตของคน ตั้งแต่เกิดจนตาย รวมถึงการพัฒนาตัวตน (self) หรือการพัฒนาบุคลิกภาพของคน จนคนแต่ละคนกลายเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และคนแต่ละรุ่นจะถ่ายทอดวัฒนธรรมไปยังอีกรุ่นหนึ่งต่อเนื่องไปเรื่อยๆ

จุฑาพวรรณ์ ผดุงชีวิต (2550, น.137) ได้อธิบายว่ากระบวนการขัดเกลาทางสังคม หรือ socialization หรืออาจใช้คำว่า enculturation คือกระบวนการเรียนรู้วัฒนธรรม เกิดได้ในระดับตัวและจากจิตใต้สำนึก เพื่อสร้างความสามารถหรือทักษะในการอยู่รอดในสังคมนั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องค่านิยม ปทัสถาน วิธีการคิด รูปแบบพฤติกรรม การรับรู้สิ่งต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งเริ่มตั้งแต่เราเกิด หรือที่เรียกว่า การขัดเกลาทางสังคมระดับปฐมภูมิหรือช่วงปฐมแห่งวัย ส่วนใหญ่เป็นบทบาทของครอบครัว จนกระทั่งเติบโตขึ้นมาก็เรียนรู้วัฒนธรรมเพื่อให้สามารถ “เข้าใจโลก” มีการ “คาดการณ์” เพื่อให้มีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับชุมชนและสังคมของตนเองได้

ณรงค์ เล็งประชา (2541, น. 163) ได้กล่าวว่า การขัดเกลาทางสังคม ว่าเป็นกระบวนการปลูกฝังบรรทัดฐานของกลุ่ม ให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม ทั้งนี้เพื่อให้เขาสามารถอยู่ร่วมกันและทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ด้วยดี กับทั้งจะช่วยให้สังคมมีความถาวรมีความสงบสุขในการอยู่ร่วมกัน เป็นกระบวนการที่ทำให้คนเกิดใหม่เปลี่ยนจากลักษณะทางชีวภาพ (Biological being) หรือสภาพเป็นอินทรีย์สาร (Biological organism) ไปเป็นสิ่งมีชีวิตทางสังคม (Social being) สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ตลอดจนมีความยับยั้งชั่งใจ มีพฤติกรรมในกรอบของคุณธรรม

สุพัตรา สุภาพ (2549, น.38) ได้ให้ความหมายการขัดเกลาทางสังคม ว่า เป็นกระบวนการในการถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมยุคหนึ่งไปยังสังคมอีกยุคหนึ่ง ซึ่งกระบวนการขัดเกลาทางสังคมนี้เกิดจากการกระทำของสถาบันทางสังคม ทั้งทางตรงและทางอ้อมของมนุษย์ในแต่ละสังคม ในการที่จะทำให้สมาชิกของสังคมตั้งแต่แรกเกิด ถูกจำกัดให้อยู่ในกรอบของสังคมที่เป็นระเบียบแบบแผน เพื่อให้เรียนรู้บทบาทของสังคม และทักษะ ที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่และการบำบัดความต้องการของมนุษย์ รวมถึงการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคม เพื่อในการที่จะพัฒนาตนเองให้มีความพร้อมและเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมกับเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองจากการทบทวนวรรณกรรมสรุปได้ว่า การขัดเกลาทางสังคมคือกระบวนการเรียนรู้ของผู้คนในสังคมหนึ่งๆ ที่ใช้ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมในยุคหนึ่งไปยังสังคมอีกยุคหนึ่ง เพื่อให้เกิดการสืบสานต่อเนื่องกันไป โดยมีตัวแทนกลไกพื้นฐานในระบบสังคมได้แก่สถาบันและกลุ่มในสังคม ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน กลุ่มอาชีพ ตัวแทนทางศาสนาและสื่อมวลชนที่ทำหน้าที่ขัดเกลาในช่วงต้นแห่งอายุ คือในวัยเด็กและวัยรุ่น ให้เจริญเติบโตอยู่ในสังคมกับสภาพแวดล้อม ได้อย่างมีวุฒิภาวะ กับการเรียนรู้ในช่วงท้ายแห่งวัยอีกด้วยซึ่งกระบวนการหลักที่ใช้ทั้งสองวิธีคือ โดยทางตรงได้แก่วิธีการสอนหรือบอกเล่ากันโดยตรง ซึ่งอาจมีการสร้างแรงจูงใจหรือการเสริมแรง ทั้งในเชิงบวกและทางลบ เพื่อให้เกิดความปรารถนาที่จะประพฤติปฏิบัติ ให้เป็นตามแบบแผนหรือบรรทัดฐานแห่งวิถีวัฒนธรรมของสังคมที่ตนดำรงชีวิตอยู่ในสังคมชุมชนนั้นๆ

และวิธีการที่สองโดยทางอ้อม คือจากการที่สมาชิกใหม่ในสังคมนั้น อาศัยการสังเกตเลียนแบบ และจดจำ มาจากการดำเนินวิถีชีวิตของบรรพชนหรือผู้นำของสังคม ทั้งในลักษณะของปัจเจกชน หรือเป็นกลุ่มองค์กร ที่ได้แสดงออกมา หรือจากการซึมซับรับเอาประสบการณ์ที่ผ่านเข้ามาจากการพบเห็น ได้สัมผัส หรือได้รับฟังมาจากเหตุบังเอิญไม่ได้ตั้งใจ โดยสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นเกิดขึ้นและอยู่ในสภาพแห่งบริบททางสังคมที่เขาเหล่านั้นอยู่อาศัย แล้วจึงนำไปประพฤติปฏิบัติตาม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะปลูกฝังระเบียบวินัย ให้เกิดความอดทน รู้จักระเบียบกฎเกณฑ์และปฏิบัติได้ถูกต้องตามบรรทัดฐานข้อกำหนดของสังคม ประการต่อมาคือปลูกฝังความมุ่งมั่นให้เกิดแก่คนรุ่นใหม่ของสังคม ในการที่จะต้องมีการกำหนดเป้าหมายสูงสุดที่จะมุ่งไปสู่ และตอบสนองความต้องการของตนเองหรือของสังคม ที่เชื่อว่าเป็นค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสม ที่สังคมให้การยอมรับ ประการต่อมา คือสอนให้รู้จักบทบาทและทัศนคติต่างๆ เพื่อให้สมาชิกของสังคม ซึ่งมีสถานภาพเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคมนั้น ได้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันตามบทบาท หน้าที่ และรูปแบบการแสดงออกในวาระหรือโอกาสต่างๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม สอดคล้องกับสถานภาพของตนเอง กับความคาดหวังของสังคม ประการสุดท้ายคือการสอนให้มีทักษะ เพื่อให้ทายาทรุ่นใหม่ของสังคม ได้เกิดการพัฒนาในเชิงคุณภาพ อันนำไปสู่ความเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ในระดับที่สูงขึ้นจากเดิมจนกลายเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านให้เพิ่มมากขึ้น อันนำไปสู่การเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน ในขณะที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน

2.5 แนวคิดการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ เป็นกรอบแนวคิดในการอธิบายถึง การรวบรวม สร้าง จัดระเบียบ แลกเปลี่ยนและประยุกต์ใช้ความรู้ในองค์กรโดยพัฒนาระบบจากข้อมูล ไปสู่สารสนเทศ เพื่อให้เกิดความรู้และปัญญาในที่สุด ตลอดจนก่อให้เกิดการกระจายความรู้ ตามแนวคิดที่ว่าความรู้คือสินทรัพย์ ที่มีความสำคัญที่สุดขององค์กรในการสร้างคุณค่า ซึ่งแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ ความรู้แบบชัดแจ้งกับความรู้แบบอยู่ภายในตัวบุคคล เมื่อปัจเจกชนหรือกลุ่มชนได้มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน จึงก่อให้เกิดการนำไปสู่การสร้างสรรคความรู้ ซึ่งกระบวนการในการสร้างสรรคความรู้ โดยมีนักวิชาการ และสถาบัน ให้คำอธิบายดังนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546, น. 232) ได้ให้ความหมายความรู้ หมายถึง สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้าหรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะ ; ความเข้าใจหรือสารสนเทศที่ได้รับมาจากประสบการณ์ ; สิ่งที่ได้รับมาจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิด หรือการปฏิบัติ ; องค์วิชาในแต่ละสาขา

Dant, T (กิตติพัฒน์ นนทบุรีมะดุล, 2546, น. 4-5, กล่าวจาก Dant, T) ความรู้ หมายถึง การแปลความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างชุดของนามธรรมที่ใช้สื่อแทนโลกแห่งประสบการณ์ของมนุษย์ โดยที่มนุษย์ได้มีการทำความเข้าใจความหมายของนามธรรมนี้ ตลอดจนนำมาใช้สำหรับเป็นแนวทางการกระทำของมนุษย์โดยผ่านทางการติดต่อสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ

Foucalut (กิตติพัฒน์ นนทบุรีมะดุล, 2546, น. 5, กล่าวจาก Foucalut) ความรู้ หมายถึง ความรู้ที่ไม่ได้เป็นเพียงผลรวมของความเชื่อที่พิสูจน์แล้ว ทว่าในความรู้มีอำนาจทำการหน้าที่อยู่อย่างสำคัญ อำนาจมีอยู่ในรูปแบบที่หลากหลายและปรากฏอยู่ในความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นอยู่ทุกวัน การหน้าที่ของอำนาจมีอยู่อย่างสำคัญและมีผลต่อการสร้างความเป็นจริง การสร้างภาษา ความหมาย พิธีกรรมและในทุกๆ คำจำกัดความอำนาจจึงเป็นความรู้ และความรู้ก่อให้เกิดเป็นความจริงและอำนาจด้วยในที่สุด ความรู้และอำนาจเป็นสิ่งเดียวกัน เป็นเรื่องที่ยากออกจากรันไม่ได้

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2550, น. 10-11 และ 27-42) ได้กล่าวถึงการจัดการความรู้ โดยสรุปดังนี้

1. การจัดการความรู้ (Knowledge management - KM) หมายถึงการรวบรวม สร้าง จัดระเบียบ แลกเปลี่ยน และประยุกต์ใช้ความรู้ในองค์กรโดยพัฒนาระบบจากข้อมูล ไปสู่สารสนเทศ เพื่อให้เกิดความรู้และปัญญาในที่สุด การจัดการความรู้ประกอบไปด้วยชุดของการปฏิบัติงานที่ถูกใช้โดยองค์กรต่างๆ เพื่อที่จะระบุ สร้าง แสดงและกระจายความรู้เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้และการเรียนรู้ภายในองค์กร อันนำไปสู่การจัดการสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการดำเนินธุรกิจที่ดี องค์กรขนาดใหญ่โดยส่วนมากจะมีการจัดสรรทรัพยากรสำหรับการจัดการความรู้ โดยมักจะเป็นส่วนหนึ่งของแผนกเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือแผนกการจัดการทรัพยากรมนุษย์ รูปแบบการจัดการองค์ความรู้โดยปกติ จะถูกจัดให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ขององค์กรและประสงค์ที่จะได้ผลลัพธ์เฉพาะด้าน เช่น เพื่อแบ่งปันภูมิปัญญา, เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน, เพื่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน, หรือเพื่อเพิ่มระดับนวัตกรรมให้สูงขึ้น

2. Ikujiro Nonaka ได้กล่าวว่า การจัดการความรู้ (Knowledge management - KM) นั้นมาจากแนวคิด ในการนำเสนอครั้งแรกที่เรียกว่า “แนวทางการสร้างสรรค์ความรู้” (Knowledge Creation) และต่อมาได้เปลี่ยนชื่อมาเป็น การจัดการความรู้ แต่แท้จริงแล้วถ้าใช้ทฤษฎีในการรองรับและอ้างอิงแล้วจะต้องเรียกว่า “การจัดการโดยการอ้างอิงความรู้” (Knowledge-based management) ซึ่งการจัดการโดยการอ้างอิงความรู้ไม่ใช่เป็นเพียงเครื่องมือ (Tool) เท่านั้น แต่เป็นทฤษฎีใหม่ที่จะพัฒนาไปสู่ปรัชญาของการจัดการใหม่ ในระบบเศรษฐกิจ

ฐานความรู้(Knowledge-based Economy) ตามแนวคิดที่ว่าความรู้คือสินทรัพย์ (Asset) ที่มีความสำคัญมากที่สุดขององค์กร ในการสร้างคุณค่าแก่ผลิตภัณฑ์ กับการส่งเสริมขีดความสามารถขององค์กรในการแข่งขันให้เกิดความยั่งยืนโดย Ikujiro Nonaka และ Michael Polanyi ได้ร่วมกันจำแนกความรู้ออกเป็นสองประเภทคือความรู้แบบชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ซึ่งเป็นความรู้ที่จับต้องได้และมีเหตุผล สามารถแสดงออกได้ผ่านทางคำพูด ทางตัวเลขและสามารถแบ่งปันกันได้ รวมถึงความสามารถในการนำมาประยุกต์ใช้กับระบบเทคโนโลยีสารสนเทศได้ กับความรู้แบบอยู่ภายในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) เป็นความรู้เฉพาะตัวและความรู้เชิงประสบการณ์ ซึ่งยากที่จะถ่ายทอดหรือแบ่งปันให้ผู้อื่นโดยง่าย เนื่องจากเป็นความรู้ที่หยั่งรากฝังลึกอยู่ภายในตัวบุคคล นอกจากความรู้ทั้งสองประเภทแล้ว ยังได้จำแนกความรู้ออกเป็นสองลักษณะคือความรู้ส่วนตัว(Personal Knowledge) และความรู้ของกลุ่ม(Collective Knowledge) ซึ่งได้มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน จึงก่อให้เกิดการนำไปสู่การสร้างสรรคความรู้ขึ้นมา กระบวนการนี้ เป็นแบบ SECI (SECI MODEL) และต่อมากระบวนการทั้ง 4 ขั้นตอน นี้ได้ถูกนำมาพัฒนาสร้างสรรคความรู้ในระดับองค์กร

สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. (2550, น.10-11) ได้สรุปถึงความหมายการจัดการความรู้ ไว้ได้ดังนี้

1. The World Bank ให้นิยามของการจัดการความรู้ว่า เป็นการรวบรวมการปฏิบัติ ขององค์กรและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้าง การนำมาใช้ และการเผยแพร่ความรู้และบริบทต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจ

2. European Foundation for Quality Management (EFQM) , Knowledge management in Europe กล่าวว่า วิธีการจัดการความรู้เป็นกลยุทธ์และกระบวนการในการจำแนก จัดหาและนำความรู้มาใช้ประโยชน์เพื่อช่วยให้องค์กรประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้

3. European Foundation for Quality Management กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นแผนการที่เป็นระบบและสอดคล้องกันในการจำแนก บริหารจัดการ และแลกเปลี่ยนสารสนเทศต่างๆซึ่งได้แก่ฐานข้อมูล เอกสาร นโยบายและขั้นตอนการทำงานรวมทั้งประสบการณ์และความชำนาญต่างๆ ของบุคคลในองค์กร โดยเริ่มจากการรวบรวมสารสนเทศและปรากฏการณ์ต่างๆขององค์กร เพื่อเผยแพร่ให้พนักงานสามารถเข้าถึงนำไปใช้ ระบบนี้ทำให้เกิดองค์กรแห่งการเรียนรู้กระตุ้นให้พนักงานเกิดความร่วมมือและกระจายอำนาจในการทำงานเพื่อมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นที่ตั้ง

4. Carla O'Dell and Jackson Grayson กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นกลยุทธ์ในการที่จะทำให้คนได้รับความรู้ที่ต้องการภายในเวลาที่เหมาะสม รวมทั้งช่วยทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนและนำความรู้ไปปฏิบัติเพื่อยกระดับและปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กร ทั้งนี้ การจัดการความรู้ไม่ใช่เครื่องมือที่จัดการกับตัวของความรู้โดยตรง แต่เป็นวิธีการ ที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่มีระหว่างกันได้

5. Arthur Anderson Business Counseling กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นการสนับสนุนให้พนักงานในองค์กรรวบรวม ค้นหา แลกเปลี่ยนความรู้ และนำมาใช้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ทางธุรกิจขององค์กร

6. Yogest Malhotra กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นเรื่องสำคัญในการปรับองค์กรให้สามารถอยู่รอดและแข่งขันได้ ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีกระบวนการในการผสมผสานความสามารถของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการประมวลผลข้อมูลสารสนเทศ และความสามารถของคนเข้าด้วยกันอย่างเหมาะสม

7. Dave Snowden กล่าวว่า องค์กร ต้องมีการจัดการความรู้ เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพของการตัดสินใจในองค์กร เพื่อสร้างนวัตกรรม ทั้งนี้มีการจัดการความรู้อยู่ 3 ประเภท คือ 1. Content Management คือการจัดการความรู้ประเภท Explicit โดยเน้นการจัดระเบียบเอกสาร หรือโครงสร้างต่างๆ 2. Narrative Management เป็นการจัดการความรู้ โดยใช้เทคนิคการเล่าเรื่องที่รู้มาภายใต้แนวคิดที่ว่าเราไม่สามารถเขียนทุกเรื่องออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรได้ เนื่องจากมีข้อจำกัดในการเขียน 3. Context Management เป็นการจัดการความรู้โดยใช้กิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้โดยเครือข่ายทางสังคม

8. ศาสตราจารย์นายแพทย์ วิจารณ์ พานิช กล่าวว่า การจัดการความรู้หมายถึง การยกระดับความรู้ขององค์กร เพื่อสร้างผลประโยชน์จากต้นทุนทางปัญญา โดยเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อนและกว้างขวาง ไม่สามารถนิยามด้วยถ้อยคำสั้นๆ ได้

9. Ryoko Toyama กล่าวว่า การจัดการความรู้หมายถึง การจัดการเพื่อเอื้อให้เกิดความรู้ใหม่ โดยใช้ความรู้ที่มีอยู่และประสบการณ์ของคนในองค์กรอย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนานวัตกรรมที่จะทำให้มีความได้เปรียบเหนือคู่แข่งทางธุรกิจ

ข้อสรุปจากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า

1. การจัดการความรู้ หมายถึง การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กรหรือสถาบัน ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสารในรูปของข้อมูล โดยนำมาพัฒนาให้กลายเป็นสารสนเทศซึ่งมีการจัดเป็นระบบ จนกลายเป็นความรู้และเป็นปัญญาในท้ายที่สุด โดยใช้วิธีการสร้าง การจัดระเบียบ การแลกเปลี่ยน และการประยุกต์ใช้ความรู้ภายในองค์กร โดยมีเป้าหมาย 3

ประการได้แก่ การบรรลุเป้าหมายของงาน การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาคน และการบรรลุเป้าหมายการพัฒนางองค์กรอันไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ซึ่งความรู้แบ่งได้สองประเภท คือ

1.1 ความรู้เด่นชัด เป็นความรู้ที่อยู่ในรูปแบบที่เป็นเอกสาร หรือ วิชาการ อยู่ในตำรา คู่มือปฏิบัติงาน มีวิธีการจัดการจะเน้นไปที่การเข้าถึงแหล่งความรู้ ตรวจสอบ และตีความได้ เมื่อนำไปใช้แล้วเกิดความรู้ใหม่ ก็นำมาสรุปไว้ เพื่อใช้อ้างอิง หรือให้ผู้อื่นเข้าถึงได้ต่อไป

1.2 ความรู้ซ่อนเร้น เป็นความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวคน เป็นประสบการณ์ที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน เป็นภูมิปัญญา วิธีการจัดการจะเน้นไปที่การจัดเวที เพื่อให้มีการแบ่งปันความรู้ที่อยู่ในตัวผู้ปฏิบัติ ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน อันนำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ ที่แต่ละคนสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานได้ต่อไป

2. แนวทางในการจัดการความรู้ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบ่งได้สองอย่าง คือ

2.1 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากวิธีการทำงานแบบ Best Practice คือการที่องค์กรต้องหารูปแบบการทำงานที่ประสบผลสำเร็จซึ่งมีผลสัมฤทธิ์สูงมาเป็นแบบอย่าง แล้วจึงกำหนดเป็นมาตรฐานในการทำงานขององค์กร ต่อมาให้ทีมงานที่มีผลการปฏิบัติที่ยอดเยี่ยมได้มาถ่ายทอดประสบการณ์หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุดทำงานชุดอื่นๆ โดยรอบ เพื่อให้เกิดการพัฒนาในองค์กรและก่อให้เกิดประสบการณ์ใหม่ในการพัฒนาต่อยอดยิ่งขึ้น

2.2 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice; Cop) คือการที่องค์กร หรือ ชุมชนที่สนใจในปัญหาหรือองค์ความรู้ที่ต้องการศึกษาในเรื่องเดียวกัน แต่มีฐานที่อยู่ต่างที่กัน ได้นัดหมายกันเพื่อมาพบปะพูดคุยกันหรือมาทำการประชุม ทั้งที่เป็นทางการหรือไม่เป็นก็ได้เพื่อมาคิดร่วมกัน อันนำมาซึ่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประสบการณ์ ซึ่งกันและกัน

3. กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบ SECI (SECI MODEL) อันก่อให้เกิดและนำไปสู่การสร้างสรรคความรู้ ซึ่งกระบวนการในการสร้างสรรคความรู้ (Knowledge Spiral) มีขั้นตอนอยู่ 4 ขั้นตอน คือ

3.1 การพบปะสมาคม (Socialization) คือกระบวนการที่ตัวบุคคลได้ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในวิถีชีวิตประจำวัน ซึ่งการดำเนินกิจกรรมนี้จะไปในลักษณะดำเนินการร่วมกัน และก่อให้เกิดความสัมพันธ์โดยตรง จึงก่อให้เกิดการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างกันของความรู้ที่อยู่ภายใน

3.2 การถ่ายทอดความรู้(Externalization) คือ การที่ปัจเจกชนได้ทำการอธิบายหรือถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ที่ตนเองมีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะออกมาให้แก่บุคคลทั่วไป ได้รับรู้รับทราบ จนกลายเป็นความรู้เด่นชัด ซึ่งได้กระทำให้อยู่ในลักษณะรูปธรรมที่จับต้องได้

เช่น เอกสาร แนวคิด ภาษา สัญลักษณ์ ฯลฯ โดยใช้นวัตกรรมด้านเทคนิคเครื่องมือต่างๆ เป็นสื่อกลางในกระบวนการสื่อสารส่งผ่านความรู้ออกมา จนถึงระดับที่กลายเป็นความรู้ที่ชัดเจน

3.3 การผสมผสาน (Combination) คือกระบวนการในการพัฒนา ความรู้เด่นชัด ที่ผ่านกระบวนการถ่ายทอดความรู้ชัดแจ้งหรือความเด่นชัดออกมา แล้วนำมาจัดกระทำให้เป็นระบบและผสมผสานกับความรู้ชัดแจ้งที่มีอยู่แล้วในองค์กร แล้วนำไปสู่การแพร่กระจายความรู้ ออกไปในลักษณะเปิดกว้าง จนกลายเป็นความรู้ชัดแจ้งอีกชุดขององค์ความรู้หนึ่ง

3.4 การนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติ(Internalization) คือการเรียนรู้ในการพัฒนา ความรู้เด่นชัด ที่ผ่านกระบวนการถ่ายทอด ความรู้ชัดแจ้งหรือความเด่นชัดออกมาแล้ว นำมาจัดกระทำให้เป็นระบบและผสมผสานกับความรู้ชัดแจ้ง ที่มีอยู่แล้วในองค์กร แล้วนำไปสู่การแพร่กระจายความรู้ออกไปในลักษณะเปิดกว้าง จนกลายเป็นความรู้ชัดแจ้งอีกชุดขององค์ความรู้หนึ่ง และผลจากการสร้างสรรค์ความรู้แบบ SECI ทั้ง 4 ขั้นตอน นี้ได้ถูกนำมาพัฒนาสร้างสรรค์ความรู้ ในระดับองค์กร โดยที่มุ่งเน้นการสร้างสรรค์ความรู้ในระดับองค์กร

4. พัฒนาการของการจัดการความรู้ (Knowledge management - KM) ตั้งแต่ เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน แบ่งเป็น 4 ยุคคือ ยุคที่ 1 เริ่มต้นในปี ค.ศ. 1978 ยุคที่ 2 ช่วงปี ค.ศ. 1998-2001 ยุคที่ 3 ช่วงปี ค.ศ. 2003 เป็นต้นมา ยุคที่ 4 ในปัจจุบันที่นำเอาการจัดการความรู้ซึ่งได้มีการ พัฒนารอบความคิด(Framework) นำไปสู่การปฏิบัติได้จริงในองค์กร โดยจำแนกได้ 3 กลุ่มคือ

4.1 แบบ Prescriptive เป็นกรอบความคิดที่อธิบายถึงพัฒนาการของความรู้ใน องค์กร หรือที่เรียกว่า “วงจรความรู้” (Knowledge cycle) โดยที่แต่ละกรอบความคิดในแบบนี้ ก็ จะมีความแตกต่างกันไปในเรื่องขององค์ประกอบและขั้นตอน ของกรอบหลักและกรอบรองลงไป ซึ่งผู้นำแนวคิดด้านนี้ที่สำคัญคือ K.Wiig ที่ได้นำเสนอ “เสาหลักของการจัดการความรู้” (Pillar of Knowledge management), Ikujiro Nonaka นำเสนอวงจร“SECI”โดยในแนวคิดแบบ Prescriptive มีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 7 ประการ คือ การค้นหาความรู้,การสร้างและแสวงหา ความรู้,การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ,การประมวลและการกลั่นกรองความรู้,การเข้าถึงความรู้, การแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ และการเรียนรู้

4.2 แบบ Descriptive เป็นกรอบความคิดที่อธิบาย ถึงขั้นตอนการจัดการความรู้ และปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของการจัดการความรู้ โดย D.Leonard-Barton ได้เสนอแนวคิดที่มีองค์ประกอบหลักสองประการ(Organizational core competencies) คือ กิจกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างความรู้ใหม่กับศักยภาพหลักขององค์กร และ Carla O'Dell ได้เสนอ แนวคิดที่ใช้ในการจัดการความรู้ในองค์กร ซึ่งมีองค์ประกอบหลักสามประการคือ การกำหนดสิ่ง

สำคัญที่องค์กรต้องทำให้สำเร็จ, ปัจจัยที่ทำให้องค์กร สามารถจัดการความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และกระบวนการเปลี่ยนแปลงสี่ขั้นตอน

4.3 แบบผสมผสานเป็นกรอบความคิด ที่ผสมผสานระหว่างกรอบความคิดแบบ Prescriptive กับแบบ Descriptive เข้าด้วยกัน ซึ่งผู้นำแนวคิดด้านนี้ที่สำคัญคือ Arthur Anderson & (APQC) ที่ได้นำเสนอแนวคิดที่ประกอบ ด้วยองค์ประกอบหลักสามประการ คือ องค์ความรู้ขององค์กร, กระบวนการจัดการความรู้ และปัจจัยที่ทำให้องค์กรจัดการความรู้สำเร็จ

2.6 ทฤษฎีการสื่อสาร

ทฤษฎีการสื่อสาร ซึ่งเป็นกรอบในการอธิบายถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในระบบการสื่อสารระหว่างกันของมนุษย์ ว่าการที่ผู้ส่งสารและผู้รับสาร จะสามารถสื่อความเข้าใจ กันได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับความรู้ ทักษะ ระบบสังคมและวัฒนธรรมของทั้งสองฝ่าย ถ้ามีปัจจัยต่าง ๆ สอดคล้องต้องกันมาก ก็จะช่วยทำให้การสื่อสารนั้น มีประสิทธิภาพที่มากขึ้น เพราะจะมีความเข้าใจ ถูกต้องตรงกันในความหมาย และนัยยะแห่งสารที่ต้องการสื่อถึงกัน และ ถ้าสามารถจัดคัดแยกสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการสื่อสาร ในส่วนของผู้ส่ง ข้อมูลข่าวสาร ช่องทางในการส่งและผู้รับ ออกไปได้ก็ยิ่งจะทำให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดในการสื่อสาร

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546, น. 116) การสื่อสาร หมายถึง วิธีการนำถ้อยคำ ข้อความ หรือหนังสือเป็นต้น จากบุคคลหนึ่งหรือสถานที่หนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งหรืออีกสถานที่หนึ่ง.

มณฑล ไบบัว “หลักและทฤษฎีการสื่อสาร.” (2536, น. 1-3 ,50-51และ56-57)การสื่อสาร มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า communis ซึ่งหมายถึง common หรือ commonness ในภาษา อังกฤษ ซึ่งตรงกับภาษาไทยว่า “ความร่วมมือกันหรือความคล้ายคลึงกัน” ดังนั้นการแปลตามรูปศัพท์หมายถึงว่า กิจกรรมที่มุ่งสร้างความร่วมมือหรือคล้ายคลึงกันให้เกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้อง

อริสโตเติล (Aristotle) (มณฑล ไบบัว,2536,น.1,อ้างจาก อริสโตเติล) การสื่อสาร หมายถึง การแสวงหาวิธีการชักจูงใจที่พึงมีอยู่ทุกรูปแบบ

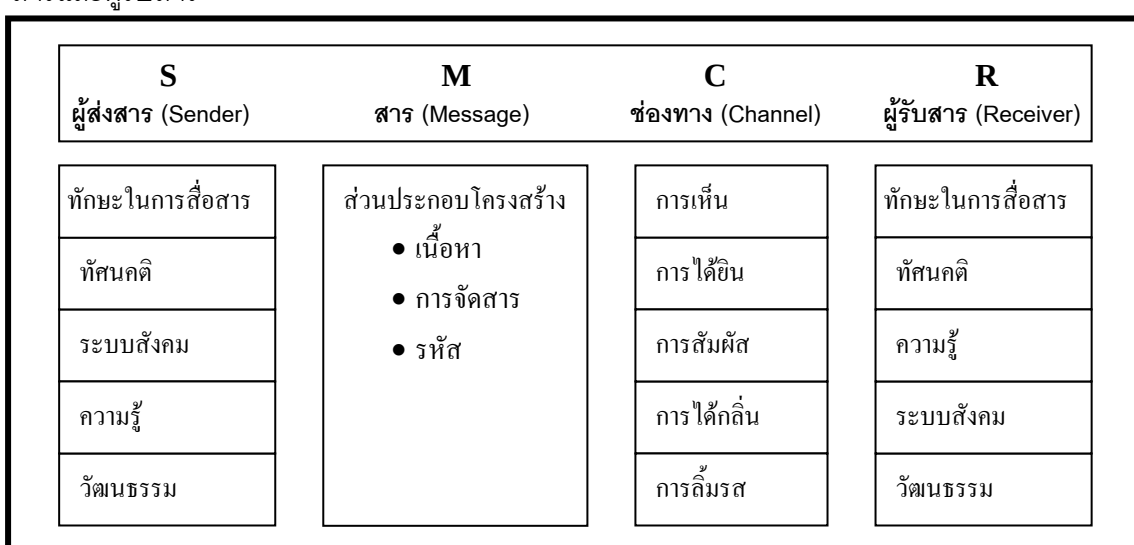
วิลเบอร์ ชแรมม์ (Wilbur Schramm) (มณฑล ไบบัว, 2536, น.3, อ้างจาก วิลเบอร์ ชแรมม์) การสื่อสาร หมายถึง การมีความเข้าใจร่วมกันต่อเครื่องหมายที่แสดงข่าวสาร

เอเวอเรท เอ็ม โรเจอร์ และ เอฟ ฟลอยด์ ชูเมคเคอร์ (Everett M. Rogers and F.Flyod Shoemaker (มณฑล ไบบัว, 2536, น.3,อ้างจากเอเวอเรท เอ็ม โรเจอร์ และ เอฟ ฟลอยด์ ชูเมคเคอร์) การสื่อสาร หมายถึง กระบวนการซึ่งสารถูกส่งจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร

กรอบแนวคิดในการศึกษาครั้งนี้ คือ

1. ทฤษฎีสื่อสารเชิงปริบทสังคม เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงกระบวนการสื่อสารว่าเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายใต้อิทธิพลของปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือสภาพแวดล้อมทางสังคมมีอิทธิพลอย่างสำคัญที่ทำให้เกิดการสื่อสารขึ้นได้ เพราะสภาพแวดล้อมทางสังคมจะเป็นส่วนที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของกระแสข่าว และผลของข่าวสารเกิดขึ้น

2. แบบจำลองของเดวิด เบอร์โล ที่ได้อธิบายกระบวนการสื่อสารของมนุษย์ว่ามีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 6 ปัจจัยคือ แหล่งสาร ผู้เข้ารหัสสาร เนื้อหาข่าวสาร ช่องสาร ผู้ถอดรหัสสารและผู้รับสาร

จากการทบทวนวรรณกรรม สรุปได้ว่า การสื่อสาร หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มองค์กร ทำการสื่อความคิดของตนเอง ซึ่งได้แก่ข้อเท็จจริง ข้อวินิจฉัย หรือความเห็นของตนส่งผ่านออกไปในรูปแบบของภาษาเชิงวัจนะ และอวัจนะภาษา โดยผ่านช่องทางการสื่อสาร ไปยังบุคคลหรือกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่ง เพื่อที่จะได้เกิดการรับรู้ โดยมีความเข้าใจถูกต้องตรงกันในเนื้อหาสาระและความหมาย ที่เป็นจุดมุ่งหมายของการสื่อสารที่ผู้ส่งสารต้องการ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุธีรา เผ่าโชคสถิต (2537) ได้ทำการศึกษาความคิดเห็นของคนเชื้อสายมอญเกี่ยวกับบทบาทของสื่อบุคคล สื่อประเพณีและสื่อมวลชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนมอญเกาะเกร็ด ปากลัด และบางกระบือ โดยศึกษาถึงการถ่ายทอดข่าวสารเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมการสืบต่อประเพณี ความเชื่อในวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายมอญ โดยผ่านบทบาททางสื่อบุคคล

(Interpersonal Media) สื่อประเพณีหรือพื้นบ้าน (Traditional Media) และสื่อมวลชน (Mass Media) ซึ่งพบว่า

1. สื่อประเพณีหรือพื้นบ้าน เป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด ในการอนุรักษ์วัฒนธรรม เนื่องจากสามารถแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมของชาวมอญได้อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน และคนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ในวงรอบ ตามช่วงกำหนดเวลาของกิจกรรม ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการถ่ายทอด

2. สื่อบุคคลเป็นสื่อที่มีบทบาทรองลงมา เนื่องจาก เป็นระบบของความสัมพันธ์ในกลุ่มปฐมภูมิและกลุ่มทุติยภูมิ ของสถาบันทางสังคมในระดับครัวเรือนและชุมชน ที่ใกล้ชิดกันจึงสามารถสื่อให้เข้าใจได้ง่ายและมีความถี่บ่อยครั้ง ตลอดจนการมีปัจจัยพื้นฐานร่วมทางสังคมได้แก่ภาษามอญ ทำให้ง่ายในการสื่อสารระหว่างกัน

3. สื่อมวลชน เป็นสื่อที่สามารถแพร่กระจายข่าวสาร ในลักษณะวงกว้างได้มาก ในระดับของสังคมชาวไทยเชื้อสายมอญ ที่กระจายกันอยู่ทั่วประเทศได้รับทราบ

จากการทบทวนวรรณกรรมครั้งนี้พบว่า สื่อที่ชาวไทยเชื้อสายมอญชุมชนเกาะเกร็ดปาก ลัดกับบางกระดี่ ใช้เป็นเครื่องมือหลักในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนเองนั้น มีอยู่สามประเภทคือ สื่อบุคคล สื่อประเพณีและสื่อมวลชน ซึ่งสื่อทั้งสามประเภทนี้มีบทบาทหน้าที่ที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์และการสืบทอดประเพณีแห่งวิถีความเชื่อทางวัฒนธรรมของตนเอง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสื่อทั้งสามประเภทนี้ เป็นสื่อหลักที่ใช้ในกระบวนการสื่อสารระหว่างกันของปัจเจกบุคคล และระดับสังคมชุมชน โดยผ่านกลไกในระดับโครงสร้างทางสังคม ได้แก่ครัวเรือน ชุมชน สถาบันและสังคมตามลำดับ แต่สื่อทั้งสามชนิดนี้ก็มีข้อจำกัดในตนเอง และมีประสิทธิภาพในการสื่อสารแห่งกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไป ตามบริบทแวดล้อมทางสังคม

2.7 ทฤษฎีบทบาท

ทฤษฎีบทบาทเป็นกรอบแนวคิดในการอธิบาย ถึงสภาพของปัจเจกแต่ละบุคคล ที่มาอยู่ร่วมกันในระบบสังคมของสังคมหนึ่ง ว่าจะต้องแสดงบทบาทหรือพฤติกรรมตามที่ตนเองมีสถานภาพ โดยมีกรอบความคาดหวังของคนในสังคม ที่สังคมคาดหวังให้กระทำหรือไม่กระทำ และบรรทัดฐานทางสังคมเป็นกำหนดเกณฑ์มาตรฐาน ที่สังคมนั้นยอมรับยึดถือเป็นกรอบในการกระทำ และการแสดงออกของความสัมพันธ์ของผู้คนสังคม

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546, น. 602) บทบาท หมายถึง การทำทำตามบท,การทำตามบท,โดยปริยายหมายความว่าทำหน้าที่ที่กำหนดไว้

จรัญ พรหมอยู่ (2526, น. 27) ได้อธิบายว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่ปฏิบัติตาม สถานภาพ ซึ่งเมื่อคนมีสถานภาพทางสังคม แต่ละคนก็มีแนวทางที่ปฏิบัติตนไปตามแนวทางของ สถานภาพของตน ซึ่งเรียกว่าบทบาท บทบาทของสมาชิกในสังคมนอกจากจะเป็นไปตาม สถานภาพแล้วยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับ สิทธิ และหน้าที่ซึ่งตนเองมีส่วนผูกพันกับสังคม บทบาทของ สมาชิกสังคมจะมีมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับตัวเขาเองและสภาพของสังคมที่ตนเองมีส่วนร่วม การที่ คนมีบทบาทต่อสังคมและประพฤติตนตามสิทธิและหน้าที่แห่งบทบาท สมกับสถานภาพของตนต่อ สังคม เป็นสิ่งสำคัญที่จะควบคุมสังคมให้เป็นระเบียบ และในทางตรงกันข้าม ถ้าคนในสังคม ประพฤติบกพร่อง ไม่ดำเนินบทบาทของตนในสังคมให้สมกับสถานภาพ ก็จะทำให้สังคมไม่เป็น ระเบียบได้ เป็นเหตุให้เกิดปัญหาสังคม ดังนั้นเมื่อบุคคลดำรงตำแหน่งในสังคม ก็ย่อมที่จะต้อง แสดงบทบาทตามตำแหน่งนั้น ๆ

พัทยา สายหู (2544, น. 58-63) ได้อธิบายว่า บทบาท หมายถึง การที่บุคคลได้รับ สถานภาพ หรือ "ตำแหน่ง" ทางสังคม อันได้แก่สถานภาพที่กำหนดไว้ให้แล้ว หรือสถานภาพที่ได้ ด้วยผลสัมฤทธิ์ ซึ่งเมื่อได้รับมาแล้วไม่ว่าด้วยกรณีใดก็ตาม ก็ย่อมที่จะต้องได้รับบทบาท หรือ "หน้าที่" ติดตามมาด้วย ซึ่งบทบาทนี้จะถูกกำหนดโดยกรอบแนวคิดหรือบรรทัดฐานของสังคม นั้นๆ เพื่อมุ่งหวังให้บุคคลผู้นั้นได้แสดงพฤติกรรม หรือการกระทำตามแบบแผนข้อกำหนดของ สถาบันทางสังคม โดยทำการถ่ายทอดกันด้วยกระบวนการเรียนรู้จากการอบรมสั่งสอนแนะนำ จากการสังเกตที่แสดงออกมาในรูปของขนบธรรมเนียมประเพณี หรือกฎหมาย ซึ่งมีบทบาท ตามแต่ละสถานภาพทางสังคมได้กำหนดไว้ดังนี้คือ

1. ในข้อตกลงคู่กระทำสัมพันธ์ในเรื่องนั้น
2. ในกฎเกณฑ์ข้อบังคับของหมู่คณะที่ร่วมทำกิจกรรมอย่างเดียวกัน
3. ในธรรมเนียมประเพณีของชุมชน
4. ในตัวบทกฎหมายของสังคม

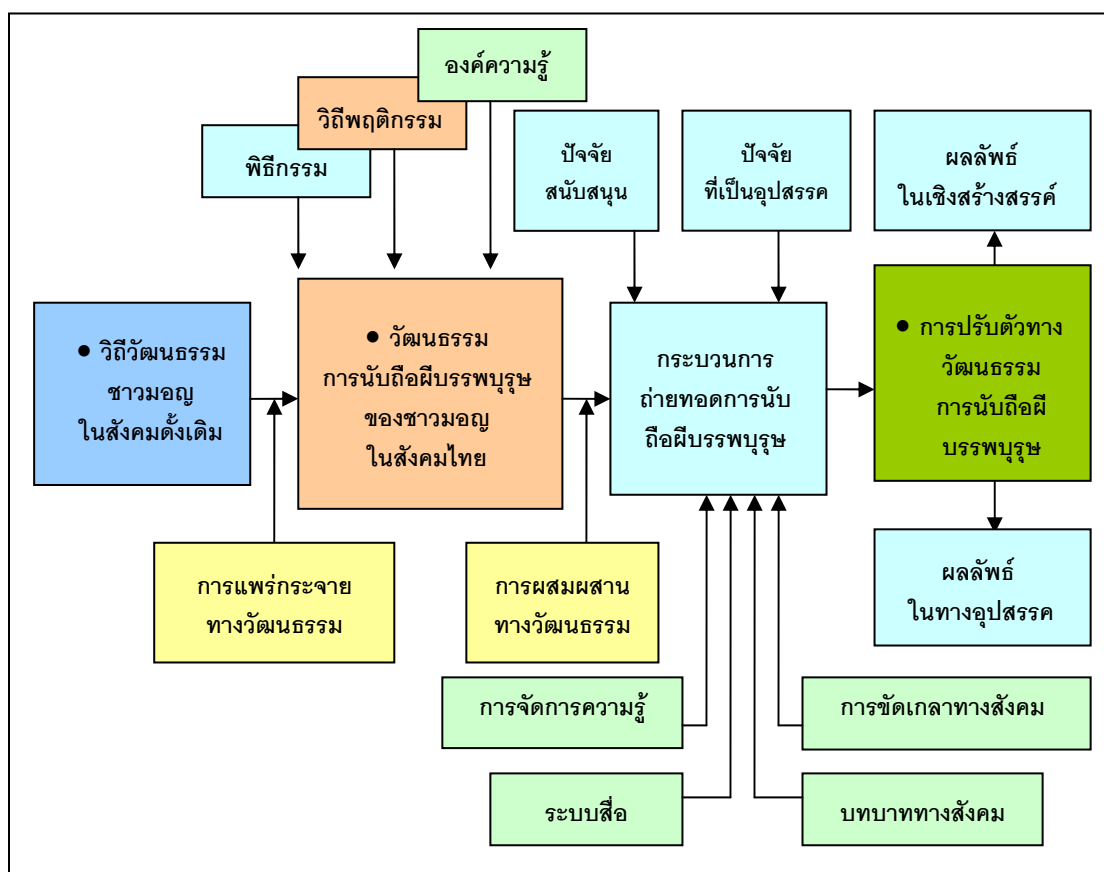
สุพัตรา สุภาพ. (2549, น. 73) ได้อธิบายว่า บทบาท หมายถึงการกระทำตามสิทธิ และหน้าที่ของสถานภาพของบุคคลซึ่งเป็นพฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร โดยเป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคม เพื่อให้ผู้สัมพันธ์มี การกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้

จากการทบทวนวรรณกรรม สรุปได้ว่าทฤษฎีบทบาทเป็นกรอบคิดในรูปแบบของ พฤติกรรมของบุคคลที่ถูกกำหนดขึ้น โดยความคาดหวังของสังคมให้บุคคลนั้นปฏิบัติตาม ซึ่งเป็น ผลจากการที่บุคคลนั้นมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในสังคม หรืออาจกล่าวได้ว่าบทบาทของปัจเจกบุคคลที่ แสดงพฤติกรรมออกมา นั้น เป็นผลมาจากองค์ประกอบภายในของแต่ละบุคคล ซึ่งจะถูกล้อม

รวมกันเป็นบทบาททางสังคม อันจะแปรเปลี่ยนไปตามสภาวะแวดล้อม และโอกาส หรือ
สถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework of a Social Phenomena)

ผู้ศึกษาได้ทำการทบทวนวรรณกรรม จากผลงานของการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง แนวคิด ทฤษฎี และขอบเขตที่ผู้ศึกษาได้กำหนดประเด็นและตั้งขอบเขตไว้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ถูกนำมา ประมวลตั้งเป็นกรอบแนวความคิดในการวิจัย สรุปได้ดังนี้

ผลจากการทบทวนวรรณกรรม พบว่าปัจจัยที่ส่งผลเกี่ยวข้องในการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม สรุปได้ดังนี้

